

Multilingual Children's Speech Development

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Говорно развитие при деца от различни езикови групи

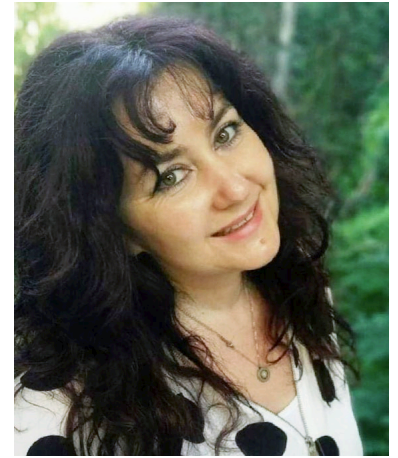
Д. Игнатова, С. Маринова-Тод & М. Бърнхард

Български език:

Автори

- **Диана ИГНАТОВА**, СУ „Св. Климент Охридски“, България
ddignatova@uni-sofia.bg
- **Стефка МАРИНОВА-ТОД**, Университет на Британска Колумбия
Канада, stefka@audiospeech.ubc.ca
- **Барбара БЪРНХАРД**, Университет на Британска Колумбия
Канада, bernharb@mail.ubc.ca

Източник: Ignatova, D., Bernhardt, B.M. & Marinova-Todd, S. (forthcoming). Bulgarian speech development. In S. McLeod (Ed.). *The Oxford handbook of speech development in languages of the world*. Oxford University Press.

Български език

- **Говорим в:**
 - България
 - Език на български малцинства в: Албания, Чехия, Гърция, Унгария, Молдова, Румъния, Сърбия, Украйна
- **Диалекти и варианти**
 - Западен и източен диалект (със северни и южни подварианти)
- **Писменост**
 - Кирилица (глаголица), от ляво на дясно
 - Пример: Български език

Карта на териториите, където българският език е най-разпространен

■ Official / major language
■ Recognized minority language

Авторите признават съдействието на „Spatial Data Analysis Network (SPAN) at Charles Sturt University“ и по-конкретно на „Craig Poynter“, които подготвиха картите за териториално разпространение на говоримите езици, включени в този сборник. Фигурите/картите/изображенията са създадени с ESRI ArcGIS Pro 3.1 software, както и на база данни от „ESRI’s Living Atlas“.

Български език:

Обща фонологична характеристика

- **Съгласни фонемни:** (от 22 до >35) /p, b, t, d, k, g, m, n, ŋ f, v, s, z, ʃ, ʒ, ts, tʃ, dʒ {x/h}, l {l/w/ц}, r(r), j/ (Някои автори приемат /j/ за фонема, а други - обозначават меките (палатални) съгласни – например, tʃ)
- **Консонантни клъстери (струпани съгласни)** – многобройни и особено често се срещат на границата на сричката. Най-много, общо 130 са началните клъстери, които са съчетания от два консонанта. Двуконсонантни клъстери като цяло се откриват във всички позиции. Значително по-малко са началните клъстери, съдържащи съчетания от 3 съгласни. В крайна позиция триконсонантните съчетания са много ограничени. Най-чести в начална позиция са комбинациите от шумова и сонорна съгласна (срещат се напр. съчетания от преградна и плавна фонемни). За съчетанията от две съгласни не съществуват ограничения. В интервокална позиция се срещат и удвоени съгласни, които иначе не съществуват в българския език. Например: преградна-преградна или назална-назална, които се образуват на морфемната граница.
- **Гласни (6+алофони):** /i, ε, а, γ, ъ, u/.
 - Алофони в позиция извън ударение : [e] вместо /a/, /γ/; [o] вместо /ɔ/, /u/; ([ɪ] вместо /i/, /ε/)
 - Западен диалект: след съгласна /j/, [ε] вместо [a]; Източен: [ε] в срички, които предхождат предни гласни
- **Тонове (0):** Няма
- **Фонотактични ограничения:** C (съгласна)_(0-3/4) Г (гласна)₍₁₋₂₎ C₍₀₋₃₎; до 7 срички (двусричните съчетания са най-често срещани);
 - /j/ само пред задни гласни.
- **Прозодия:** Ударението е свободно, възможно е да стои на всяка сричка. Редуциране на гласни се среща в неударени срички. Мелодичният контур е възходящ при въпросителни изречения и низходящ - при съобщителни изречения.

Български език: Възраст на усвояване

- Българските деца следват универсалните тенденции в случаите на типично усвояване на родния език с някои вариации при деца от различни социо-културни групи
- **Усвояване на съгласни фонемии в различни позиции:** 90% съответствие; изследвани деца на 3; 4 и 5 години (по 10 деца от всяка група)
 - **Ранни консонанти** (деца на 3г.) / p b t d k G f {x/h} j w l / / **(Средни)** / **Късни (5г.+)** / v s z ʃ ʒ ts ɬ tʃ ɟ ʈ r /
 - Разлики в позициите в думите: Среден период: средни / v ʒ tʃ ɟ / *крайни:* /ʃ/
- **Усвояване на консонантни клъстъри**
 - **Ранни:** / mn st pk ptʃ tʃk ŋk ntʃ / **(Средни)** **Късни:** в съчетание с компонент/ r, l /
- **Усвояване на гласни фонемии**
 - Последователност на усвояване (Aleksandrov, 1964, неуточнени критерии): (1) /ʌ/ /ε/
(2) /i/ (3) /ɔ/ (4) /a/ (5) /u/
- **Тонове**
 - Няма

Български език: Развитие на говора

Процент на правилни отговори

- при продукция на гласни фонемни - при 3г. деца: 92% правилни отговори (n: 10 - деца с типично езиково развитие, Ignatova et al., 2022)
- при продукция на съгласни фонемни – при 3г. деца.: 80% (малко по-висок % при 4-5 г. деца, n: 10 - деца с типично езиково развитие, Ignatova et al., 2019)
- при продукция на думи (Bernhardt et al., 2020) – при 3г. деца - 61%; 4г. - 65%, 5г. - 66% (неточната продукция в резултат на артикулационно нарушение-не е отчетена, регистрирани около 20% по-високи резултати в рамките на различните възрастови групи)
- при деца със забавено фонологично развитие – вж. главата за българския език в сборника (данните показват 10-30% по-ниски резултати)

Разбираемост на говорната продукция: няма изследвания

Често срещани фонологични структури: деца 2-5 години

- Структура на думите (в по-ранните етапи от езиково-говорното развитие): в някои случаи се отчита пропускане на срички, пропускане на съгласни (включително консонантни клъстъри)
 - Консонантни клъстъри/струпани съгласни (в по-късните етапи на езиково-говорното развитие): замени на фонемни сегменти (в рамките на клъстъра); епентези в начална позиция на думата;
- Структура на сегментите (ранни етапи от езиково-говорното развитие)
 - Замени на проходни и преградно-проходни фонемни с преградни консонанти
 - Озвучаване или обеззвучаване на консонанти
 - Често се среща дентализация на сибиланти (при по-малко от 10% от изследваните деца)

Български език:

Деца с артикулационни нарушения

■ Понятието включва:

- артикулационно нарушение 'articulation disorder' ('speech sound disorder')
- фонологично нарушение 'phonological disorder'
- забавено фонологично развитие 'delayed phonological development'
(продължително фонологично развитие 'protracted phonological development')

■ Често е асоциирано с:

- детска говорна апраксия 'childhood apraxia of speech'
- дизартрия 'dysarthria'

■ Научните изследвания до този момент са фокусирани върху:

- Честота на разпространение на нарушенията от този спектър; сравнителен анализ на деца със забавено фонологично развитие и деца с типично фонологично развитие в предучилищна възраст; сравнителен анализ на продукцията на дете със забавено фонологично развитие и деца с типично езиково-говорно развитие на същата възраст – изследване на случай

■ Изследвания (примери):

- Bernhardt et al., 2019 (изследване на деца със забавено фонологично развитие и деца с типично фонологично развитие в предучилищна възраст – сравнителен анализ)
- Ignatova et al., 2018, 2022 (изследване на деца със забавено фонологично развитие и деца с типично фонологично развитие в предучилищна възраст – сравнителен анализ; изследване на случай)

- Боянова и кол., 2005, 2013; Тодорова, 2013; Ценова (1997, 2010) (честота на разпространение)

Български език: Оценка на говорната продукция

- Бояджиева-Делева (2015, 2022). Диагностика на говора и нарушенията му в детска възраст (учебник)
- Georgieva (2004). Тест за изследване на артикулацията и фонологията
- Ignatova et al. (2015). [Тест за изследване на фонологичното развитие на български деца в предучилищна възраст](#)
- Ценова (2001). Комуникативни нарушения в детска възраст (учебник)
- Тодорова (2013). Специфични артикулационни нарушения през детството (учебник)

Български език: Методи за специализирано въздействие

- Ценова (2009, 2021). Логоритмика (учебник)
- Ignatova et al. (2022). The influence of word stress on segmental and cluster match: A Bulgarian three-year-old with protracted phonological development. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 36(8), 738-750. (Assessment profile with treatment plan based on nonlinear phonological analysis).
- Ценова (2001). Комуникативни нарушения в детска възраст (учебник)
- Тодорова (2018). Артикулационни нарушения (учебник)

Библиография

Глави в книги

- Ignatova, D., Bernhardt, B.M., & Marinova-Todd, S. (forthcoming). Bulgarian speech development. In S. McLeod (Ed.). *The Oxford handbook of speech development in languages of the world*. Oxford University Press.

Презентации

- Ignatova, D., Marinova-Todd, S., & Bernhardt, B.M. (2023). Bulgarian: *Multilingual children's speech development*. Charles Sturt University, Australia.
<https://www.csu.edu.au/research/multilingual-speech/languages>
 - Sharynne McLeod, Charles Sturt University, Australia
 - Helen L. Blake, University of Technology Sydney, Australia